

Temkinli Bir Mimari Tipoloji Nakli Deneyi: Yalova Termal Tesisi

Hamam, spa, termal, havuz gibi sağlık servislerinden oluşan, ancak ticari birimler de içeren bir kompleksin ayrıntılı bir teorik değerlendirmesi...

Fotoğraf: Emlak Planlama İnşaat Proje Yön. ve Tic. A.Ş.

Murat Çetin ■ Yalova'nın Armutlu bölgesindeki Dereliköy mevkinde yer alan Benim Kentim Yalova Konutları'nın bir sosyal tesisi olarak yapılan Yalova Termal Tesis binası, 2017 yılında projelendirildi; inşaatı 2021 yılında tamamlandı. Bir Emlak Konut GYO kuruluşu olan EPP - Emlak Planlama İnşaat Proje Yön. Tic. A.Ş.'nin işveren olarak yer aldığı proje, PDG Mimarlar tarafından tasarlandı. Yalova Termal Tesisi temel olarak; hamam, spa, termal, havuz gibi sağlık servislerinden oluşan, ancak ticari birimler de ihtiva eden, mütevazı ölçekli, kompakt ve entegre bir bina... Kuşkusuz bu tesislerin gerektirdiği teknik hacimler, kapalı otopark gibi birimler de barındırıyor. Yaklaşık 3000 m²'lik bir tabana oturan, 50 araçlık bodrum kattaki kapalı otopark alanı hariç 4000 m² civarı kapalı alana, açık havuzlar ve iç bahçelerden oluşan 700 m² açık alan ve revaklı dolaşım mekanlarından oluşan 200 m² de yarı-açık alana sahip olan yapı, bu oran ve orantılarıyla, kendisini ana-akım mimarlık gündeminin mimari akrobasi tuzaklarından uzak tutabildiği gibi, yine revaçtaki "minimalist"

eğilimlerin popüler klişelerinden de bir nebze koruyabilmiş, yalın, sakin, mütevazı ve dengeli bir görünüm sergiliyor.

Yapının ana mimari kurgusunu çok kabaca tanımlayabilecek olan iki temel unsur olarak; topoğrafyaya uyum amacıyla kesit düzlemindeki kademeli bir çözümünden ve plan düzleminde ise doğu-batı ekseninde uzanan hakim bir lineer biçimlenmeden söz edilebilir. Fakat bu iki unsurun da biraz daha kapsamlıca bir değerlendirilmeye layık/muhtaç olduğu ve aşağıda bu konunun açılacağı notunu düşerek devam edelim.

Yukarıdaki kaba ve şimdilik yüzeysel tanımın ardından, daha özelde ise buradaki mimari tasarım yaklaşımının, konuyu alışıldık hamam ve spa konvansiyonlarının dışında ele aldığını belirtmek gerekir. Daha açık bir ifadeyle; hamam, spa, duş, termal havuz gibi sağlık birimlerini bağımsız hücrelerin oluşturduğu ve bu hücrelerin bir iç havuzun etrafını kuşatacak şekilde kümelenmiş üniteler aracılığıyla, kullanıcısına bulunduğu coğrafyanın

bilindik klişelerinin ötesinde bir algı zenginliği, sürprizli bakış açıları, geçirgenlikler ve derinlik hissi gibi bazı mekansal değerleri ve biraz oyunumsu, dinamik bir deneyimi sunuyor Yalova Termal Tesis binası.

Daha detaylı, katmanlı, rafine ve olabildiğince nesnel bir değerlendirmeye girmeden önce tam burada, bu termal tesis binasının, mimarlık ortamının gündemine taşınmasında rol oynayan önemli unsurlardan birine işaret etmek gerekiyor; bu da yapının bazı karakteristik öğelerinin Therme Vals binasını andırıyor olması meselesi!.. Bu durum, yapının kendi niteliklerinin de önüne geçerek, yapının popüler eleştiri zeminini belirler hale gelen, hatta bazen mimari tasarımın hakkının dahi yenmesine sebep olabilecek bariz bir mesele... Fakat diğer yandan da mimarlık ortamının mevcut hali göz önüne alındığında, “medyatik” açıdan veya PR perspektifinden bakıldığında, bu tür popüler tartışmaların varlığının böylesi bir mimari ürün için, stratejik bir pazarlama unsuruna dönüşme potansiyeli de taşıdığı söylenebilir... Her ne kadar PDG Mimarlar bunu düşünerek veya hedefleyerek yapmış olmasalar da... Ne var ki, gerek yerleşkenin web sitesinde yer alan animasyondaki görselleştirme diline, gerekse PDG Mimarlar’ın kendi web sitelerinde ilgili projeye dair mimari görsellere bakıldığında, bir ilham veya çıkış noktası olarak aldıkları ve Yalova’da yorumlamayı seçtikleri Therme Vals tipolojisinin hakim ve baskın karakterine yakın bir dil okumak olası... Dolayısıyla bu benzerliğin, aleni bir hedef olarak dile getirilmese de tasarımı büyük ölçüde etkilediği hissediliyor.

Yalova Termal Tesisi’nin, Peter Zumthor’un İsviçre’nin Graubünden kantonundaki Vals kasabasında tasarladığı ve 1990’ların ortasında inşaatı tamamlanan Therme Vals yapısının özgün tipolojisinin bir temsilcisi olması, çok da olağandışı bir durum değil. Sadece esinlenme anlamında değil, özellikle belirli arketiplerin bambaşka yerlerde, bağlamlarda kullanılması mimarlıkta sıklıkla rastlanagelen bir yaklaşım. Therme Vals binasının termal yapılara getirdiği yenilikçi çözüm ile yeni bir tipoloji de yarattığı düşünülebilir doğrusu. Ne var ki, Therme Vals, son derece yerine özgü bir yapı olarak, herhangi bir arketip gibi ele alınamayacak kadar da sofistike görünüyor. Bu da yapıya bakışımızı, tipolojik yorum ve doğrudan öykünme arasında salınan eleştirel tonlamaların

Fotoğraf: Murat Şahin.

arasından, basit bir benzetmeye doğru çekmemize sebep oluyor.

Fenomenoloji, duyumsal bir deneyim tasarımı olarak mimari gibi iddialı bir düşünsel dayanağı olan, böylesi özgün ve bilinen bir tipolojiyi yorumlamayı seçme kararı, PDG Mimarlar açısından önemli bir risk teşkil etmesinin yanı sıra, mimarların yapıya dair tüm değerlendirmeleri bu aleni ve (esasen de) kolay zemine çekerek; benzetme, karşılaştırma, tartışma ve hatta kimi zaman da “suçlama”ya davetiye çıkarmayı kabullenmiş olmaları da bir tür cesaret ve özgüven göstergesi olarak nitelendirilebilir. Bu da beraberinde, böylesi bir deneye girişirken oldukça temkinli davranma sorumluluğunu getiriyor olsa gerek.

Kuşkusuz ki mimarlıkta oturmuş, köklenmiş, kadim tipolojileri defalarca

kullanmak gayet olağandır. Hatta günümüzün “inovasyon” çılgınlığı ortamında dingin bir mimarlık arayışı için çok daha makul bir yöntem olduğu dahi düşünülebilir. Sadece, böylesi bir yeni tipolojik türev (ya da tipolojik bir transplantasyon) denemesinde, herhangi bir tipolojinin kanonlarının nasıl yerine getirildiğinin yanı sıra, bu tipolojinin nasıl yorumlandığı ve bu tipolojiye neler katıldığının da bir değerlendirme ve eleştiri kriteri olduğunu akılda tutmak gerekir. Burada da söz konusu tasarımın, nelere meydan okuduğu, *iddiaları, niyetleri ve yüzleşmeyi seçtiği sorunlara* nasıl özgün ve tipolojinin doğasına, mayasına uygun *çözümler getirdiği* tartışmanın temelleneceği zemin olabilir. Ben de popüler algının bu yapıyı, Therme Vals üzerinden okuma tuzağına en fazla burada yaptığım kadar düşmekle sınırlı kalmaya çalışarak, Yalova Termal Tesisi’ni kendi *iddiaları, niyetleri ve yüzleşmeyi seçtiği*

sorunlara getirdiği çözümler üzerinden değerlendirmeyi deneyeceğim.

Binanın mimari tasarımının ortaya koyduğu bir dizi iddia ve birtakım niyetler sözkonusu... Bu iddiaların bir kısmı yapının kendisinden menkul ve kendiliğinden okunabilir iken, bir kısmı da tasarım ofisince yapıya dair üretilmiş çeşitli metinlerden anlaşılabilir. Bu iddialar arasında öne çıkanlar olarak; topoğrafyaya gömülme, su ve yeşille bütünleşme, Türk hamam mimarlığı tipolojisini başka bir bağlamda (*context*) yorumlama, iç-dış tanımı ve algısını sorgulama sayılabilirken, öneri arkad ve geleneksel revak arasında çağdaş bir yorumla ilişki kurma, geçişlilik algısı yaratma gibi hedeflerden de söz etmek gerekir.

Şimdi, yapının bu iddia ve niyetler bütününden oluşan vaatlerini yerine getirme düzeyini değerlendirelim...

Öncelikle mimari çözümü, termal sağlık yapısı tipolojileri arasında özgün kılabilen olan “bağımsız sağlık hizmet mekan birimleri” fikri ve bu “birimleri bir iç havuz etrafında, onu kuşatıp tanımlayacak biçimde kümeleme” konseptinin uygunluk ve inceleme düzeyini ele alarak başlayalım.

Bu ünitelerin iç havuzu tanımlama mantığına plan düzleminde bakıldığında,

5 birimden oluşan bu kümenin 4 tanesinin tam simetrik olarak düzenlendiği, son birimin ise bu simetride oluşan gridal boşluğa yerleştiği görülür. Dolayısıyla, bu sağlık tesisi üniteleri ilk bakışta serbestçe yerleşen hücreler gibi görünse de yapının modüler taşıyıcı aks sisteminin içinde benzer ritimle konumlanırlar.

Bu birimlerce tanımlanan iç havuz ve dış (açık) havuz, (*alttan yüzerek geçişe izin veren bir cam yüzey aracılığıyla*) birbirleriyle bağlantılı olarak çözümlenmiş. Bu camdan arayüze ek ve destek olarak, mimari tasarıma (*tümüyle özgün olmasa da*) tipolojik kimliğini kazandıran münferit ünitelerden bir tanesi, iç ve dış havuz sınırı muğlaklığına da katkıda bulunur. Belki de bu yüzden aslen katı düzene sahip kümelenme kendini çok da belli etmez.

Birimlerin bu serbest görünümü - simetrik yerleşim durumu, sözkonusu ünitelerin çatı döşemesi ile ilişkilerinde (özellikle de kesit çizimlerine bakıldığında) açıkça görülür. Yine bu bağlamda, belki “prizmatik kuleler” olarak da ifade edilebilecek bu bağımsız birimler ve üzerlerindeki çatı döşemesinin kirişleri arasındaki ilişkiye dair bazı yorumlar yapmak faydalı olabilir. Bu prizmaların kirişlerin arasından belirli bir boşluk bırakarak yükselmesi öngörülmüş, bu aradaki boşluğun da dışarıdaki

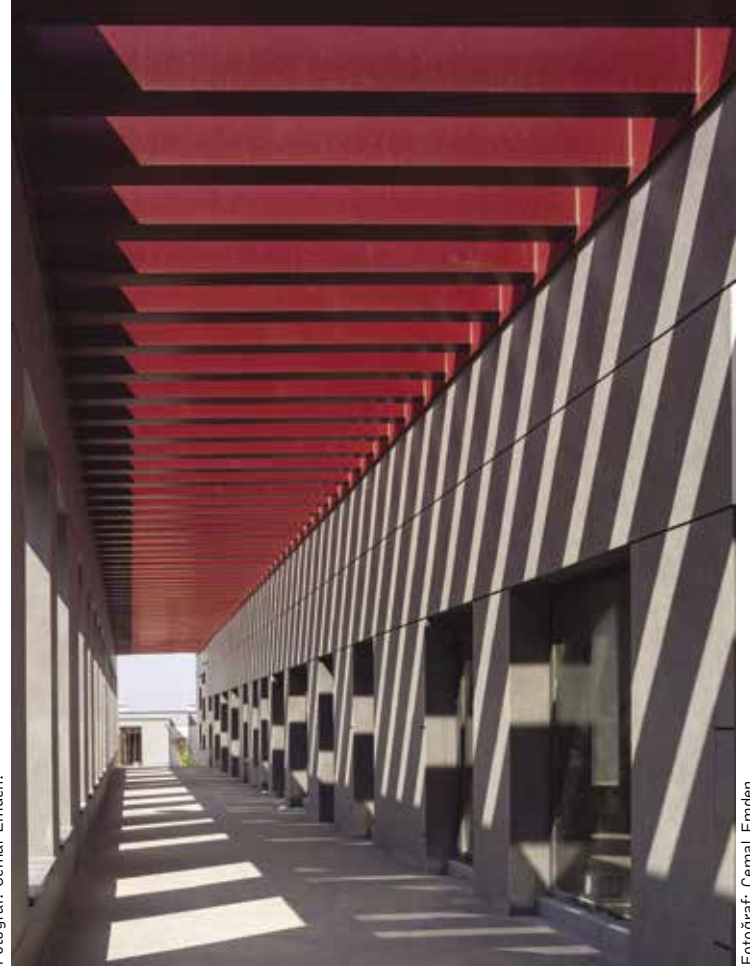
günüşiğının süzülerek prizmatik ünitelerin duvarlarını yaladığı bir dolaylı aydınlatma sistemi planlanmış. Bu öngörü önemli bir hassasiyet ve drama potansiyeli taşımakla birlikte, sözkonusu kirişlerin (açıklık miktarı, mekanik tesisat, deprem yönetmeliği vb. nedenlerden ötürü) boyutlandırılmasında ortaya çıkan oranlar ve yine tepe ışıklığının teknik sebeplerden ötürü aldığı boyuttan kaynaklanan orantının bu drama potansiyelinin tümüyle kullanılmasını sekteye uğrattığı ileri sürülebilir.

İlk bakışta hareketli görünen kesit, özellikle çatı döşemesinde bir zenginlik sunuyor tabii. Ne var ki, çim çatının ve içinde maharetle gizlediği mekanik sistemin teknik gereksinimleri ve diğer bazı yapısal unsurların dayattığı boyutlandırma problemleri, bu kesit zenginliğinin sağlayabileceği (özellikle küçük ve geniş hacimler arasında) etkili bir yükseklik farkının algılanabilmesine dair yüksek potansiyeli de zedeliyor.

Yapının bir diğer iddiası olan topoğrafyaya uyum konusuna gelince şunlar söylenebilir: Her ne kadar kesit düzleminde de görüldüğü üzere iki kademeli bir taban ile üst kütle ve alt kütle arasında teraslanan çatılarla oluşan bir biçimlenme olsa da, üst ve alt kütlelerin yeterince birbirine entegre olduğunu iddia etmek zor görünür. Üstte

Fotoğraf: Cemal Emden.

Fotoğraf: Cemal Emden.

ticari ve altta sağlık hizmetlerinin yer aldığı iki ayrı kotta düzenlenen yapıda, bu iki kotun birbirleriyle ilişkisinin zorunlu olmadığı savunulabilir. Kuşkusuz ki fonksiyonel olarak bir bağ bulunmayan bu iki ayrı işlev grubunun ne fonksiyonel ne de algısal bir ilişki içinde bulunması beklenmeyebilir. Ne var ki, kendi kütlelerini topoğrafyaya bu kademelenme ile yedirme iddiasında bulunan böylesi bir yapı, özellikle de alt kata ulaşım/ erişim öğelerini de ortak bir mimari unsur olan “arkad” ögesine eklemlenme eğilimde olunca, alt kısım ile üst kütle arasındaki ilişkiye, bağa dair kaygılar, yapıyı okuyanların, izleyenlerin ve kullananların beklentileri arasında su yüzüne çıkmaya başlıyor. Bu kopukluk, termal kot girişinin algılanma gücüyle de birleşince daha önem kazanıyor.

Alt kottaki ana girişin gizli kalmışlığı ve yol kotundan yaklaşım sırasında ana kurucu öge, karşılayıcı unsur ve dolaşımı belirleyici eleman olarak girişe dair beklentiyi yükselten “arkad” ile bu girişin çelişkisi yapının en önemli zafiyet noktasını oluşturuyor. Bu zorlu çabadan sonra rampa ve merdivenle erişilen termal tesis ana girişi ise (her ne kadar geniş tutulmaya çalışılmışsa da), bu olumsuzluğu telafi edebilecek potansiyeli kullancısına aktaramıyor. Dolayısıyla,

termal girişi, muhtemelen dükkanların altındaki teknik servis mekanlarının da bu giriş platosuna açılıyor oluşunun da etkisiyle, zaten eksi kotta olmanın dezavantajını tersine çevirmekte zorlanıyor.

Buna bağlı bir diğer iddia olan su ve yeşille bütünleşme de, oldukça iyi niyetli bir biçimde teraslanan yeşil çatılar ve bu silsilenin sonunda yer alan açık havuzlarla yerine getirilmeye çalışılıyor. Sadece bu yeşil çatı teraslarının daha yoğun ve aktif bir kullanımla birlikte hedeflenen entegrasyona daha fazla katkı sunabileceğini belirtmek gerekebilir. Fakat bu öneri bir yandan da havuzların mahremiyeti meselesiyle de çelişir durumdadır.

Yapının diğer bir iddiası da, Türk Hamamı tipolojisine ve özellikle de kubbelerdeki “filgözü” aydınlatmasına atıfla desteklenen geleneksel mimarlığın yorumlanmasıdır. Bu iddia ve atıf, ilginç ve hassas bir niyet taşımakla birlikte, şöyle bir handikap içerebilir: Geleneksel tipolojide yer alan bu özgün aydınlatma sistemi (bkz: Önge, 1978), kubbeyle tanımlanan mekansal birimlerin içine yönelikken (*noktasal*), öneri binadaki aydınlatmanın ise, bağımsız olarak ele alınan ve koparılmış prizmatik

birimlerin sadece dış yüzeylerinin (*çizgisel olarak*) aydınlatılmasına yönelik bir sistem ile ilişkilendirilmesi, bu “mimari yorumlama” (ya da geleneksel olanı çağdaş biçimde yorumlama) girişimini tutarsız bir zemine çekme ihtimalini barındırır.

Ayrıca, hamam mimarlığı Roma’dan Osmanlı’ya kadar çeşitli tipolojik benzerlikler ve farklılıklar içeren çok geniş bir alandır (bkz.: Kleiner, 2014; Ertuğrul, 2009; Yegül, 2009; Önge, 1995). Bu bağlamda Yalova Termal Tesis, (*soğukluk-ılıkılık-sıcaklık silsilesi vb.*) geleneksel mekan kurgularına dayalı şemalardan oldukça uzak olup, daha çok ıslak hacimler, servis mekanları, ortak alanlar ayrımına dayalı, daha “modern”, hatta kendisini görece özgün kılan “münferit birimlerin kümelenmesi” şemasıyla daha da “ayrık” bir yerde konumlanmaktadır. Dolayısıyla, geleneksel olan ile (*en azından retorik düzlemde dahi*) bağ kurma çabası, yapının kendi varoluşuna aykırı bir durum sergiler ve esasen bu söyleme hiç de ihtiyacı yoktur.

Tam burada yapının “modern” şeklinde nitelendirdiğimiz tutumunu, alt kottaki termal kısmın lineer ve paralel zonlardan oluşan plan şemasını irdeleyerek biraz daha açalım: Soyunma odaları, duşlar,

Fotoğraf: Emre Dörter.

Fotoğraf: Emre Dörter.

WC gibi ıslak servis hacimleri, lineer bir hat boyunca yapı kütesinin güney çeperini oluştururken iç ve dış havuzların (ve etrafındaki teras alanlarının) kuzey hattında yer aldığı iç kurguda, bu iki bölge arasında ise bir yeşil tampon olması niyetiyle düzenlenen iç bahçe(ler) bulunur. Bu yeşil bant, ıslak servis hacimleri zonundan havuzlar zonuna erişim vermek amacıyla kesintiye uğratarak sirkülasyon

sağlanmış durumdadır. Yine buradaki oranların; bu paralel bantların nerelerde ve ne amaçla bilinçli olarak kesintiye uğratıldığının kullanıcı gözünden anlaşılmasına ne derecede katkıda bulunabildiği tartışma götürür (*ve belki de tümüyle subjektif*) bir konudur.

Yapının şematik lineerliği bağlamında bir noktayı daha vurgulamak gerekiyor: Planı

koşullandıran ve dış kütlelin de oranlarını belirleyen lineer kurguya karşın, kadın ve erkeklerle ayrı hizmetler sunulmasından kaynaklanan zorunlu bir simetri aksının bu çizgisellikle çelişmesi bir problem olarak tezahür ediyor. Sözkonusu bu güçlü simetri eksenini, bu lineerliğe ve onunla örtüşen şeritsi mekan örgütlenmesine dik yönde yarattığı bir bölünme ile planimetrideki bu potansiyel aksinel algıyı (en azından yapının içerisinde), belli ölçüde zedeliyor. Belirleyici bir işveren talebi olduğu kolaylıkla anlaşılan katı haremlik-selamlık ayırımı ve bunun yarattığı orantısız algı sorunu, en alt kattaki arka bahçeye de içeriden doğrudan erişimi sağlayan, masif duvarlarla da iyice koparıldığı hissini uyandıran ara geçiş holüyle, yapının baskın lineer kompozisyon bütünlüğünden verilmiş bir taviz gibi okunuyor.

Dolayısıyla, *üst kot arkadlı yaklaşım - alt kot giriş tutarsızlığı* diye özetleyebileceğim problemden sonra diğer dikkat çeken sorun olarak *şeritsi mekan kurgusu - dik simetri eksenini tutarsızlığı* olarak adlandırabileceğim iki temel mesele, mimari tasarımın oldukça güçlü taraflarının yanı sıra, kayıt düşülmesi gereken konular olarak yer alıyor.

Yapının ikonik denebilecek bir temel işlev üstlenen “arkad” elemanı da,

“çağdaş bir revak” olarak yorumlanma çabasına karşın, benzer şekilde, örnek aldığı, analiz ettiği geleneksel sirkülasyon elemanlarının, avlu tanımlayıcı, açık mekanı kuşatıcı niteliğini taşımaktan ziyade, hizmet ettiği ticari birimlerin önünde yer alan lineer bir yarı açık geçiş mekanından ibarettir; yani düpedüz bir arkadır. Ayrıca bu arkadın işaret ettiği lineer dolaşım aksının da vaziyet planı ölçeğinde ve konut sitesinin başka unsurlarıyla (*en azından kolaylıkla okunabilen*) eksenel bir ilişkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu öge, soyunduğu ikonik görevin gereğini fazlasıyla (ve hatta belki de “dolaşımı düzenleme” temel görevini arkaplana itmek pahasına) yerine getirmektedir.

İç dış tanımının, ayrımının muğlaklaştırılması iddiası da, yapıda geçişgenlik algısının yaratılmasına dair bir niyetin ürünü olarak belirir. Bu hedefin gerçekleştirilmeye çalışıldığı ilk unsur, cam prizmalardaki iç bahçelerin yer aldığı yeşil bant, hemen ötesindeki iç dolaşım bandı ve bunun da ötesinde cam yüzeyin ardından görülebilen dış havuz mekanının sıralı algısını biçimlendiren kurguda kendini belli eder. Bu hedefe yönelik diğer unsur da şüphesiz iç ve dış havuzlar arasındaki cam arayüzdür. Ancak daha önce de belirttiğim “dolaşım alanının mekansal orantıları” meselesinin bu hedefin gerçekleşmesine (*olumsuz*) katkıları konusunda tereddütler doğurduğunu tekrar etmek gerekir.

Yine, bu “mimari eserin atıfta bulunduğu örnek tipoloji ile kıyaslanması” tuzağına düşmek pahasına da olsa şunu belirtmeden geçmek zor doğrusu: Burada görülen ve iç havuz etrafındaki sağlık işlev hacimlerinin ele alınışında ortaya çıkan “parçalı bağımsız birimlerin kümelenmesi” fikri, Therme Vals binasında ana ve kurucu öge; yani, çeşitli geometrik versiyonlarla tekrar eden bu tema aracılığıyla, hücrelerin boşluklarla sofistike bir ritmik tekrarından oluşan bir düzen sözkonusu. Diğer bir deyişle yapının dış çerperini oluşturan blok da aynı fikrin bir türevi. Yalova Termal ise bu “parçalı bağımsız birimlerin kümelenmesi” fikrini, tek bir yapının içinde “kısmi” olarak uyguluyor; üstelik bu (nedenledir ki) *yarı-bağımsız* üniteler, taşıyıcı karkas ile de boğulmuş, kısıtlanmış, hapsedilmiş gibi bir izlenim veriyor. İşte tüm bu ve benzeri atıflar, mimarlığın coşkulu hayal dünyasının gerçekliğe (*başka bir bağlama*) tercüme edilmesi sırasında başvurulana ama bu tercüme sırasında da “anlam kayıpları”

Fotoğraf: Emre Dörter.

Fotoğraf: Emre Dörter.

(*lost in translation*) ile yüzleşmeyi kaçınılmaz kılan girişimler.

Bu noktada, binanın daha yukarıda tartıştığım iddia ve niyetlerin yanısıra, bir de yapının (çoğunlukla seçerek fakat kısmen de zorunlu olarak) yüzleştiği sorunsallardan da söz etmek gerekir. Bunlar arasında; erişim meselesi, işleyiş meselesi, sirkülasyon meselesi, ıslak-kuru zon ayırımı meselesi, yeşil çatı ve yeşil iç bant meselesi, mahremiyet meselesi, algı meselesi, ışık ve aydınlık/loşluk kurgusu meselesi, açık alanların güneş kursu ile ilişkisi meselesi ve tabii ki taşıyıcı meselesi sayılabilir. Kuşkusuz bu yazının sınırları, bunların hepsine teker teker girmeye

elverişli değil. Ancak, mimari yaklaşımda bu sorunsallarla yüzleşirken ortaya konan maharet düzeyini bir bütün olarak değerlendirebiliriz.

Bir yazlık konut sitesi içinde yer alacak böylesi basit ve küçük bir sosyal tesis binası için bunca uğraşıya ve düşünsel çabaya girmeyi göze almayan, en azından mevcut iklimde ekonomik olarak fizibilitesi bulunmadığından gerekli görmeyen, bu ek çabanın yol açabileceği bürokratik zorluklara göğüs germeye takat bulamayan pek çok mimarlık ofisi bulunabilir. Oysa burada, sınırlı ihtiyaç programına, küçük ölçeğe rağmen,” termal mekan nasıl olmalıdır

Fotoğraf: Emre Dörter.

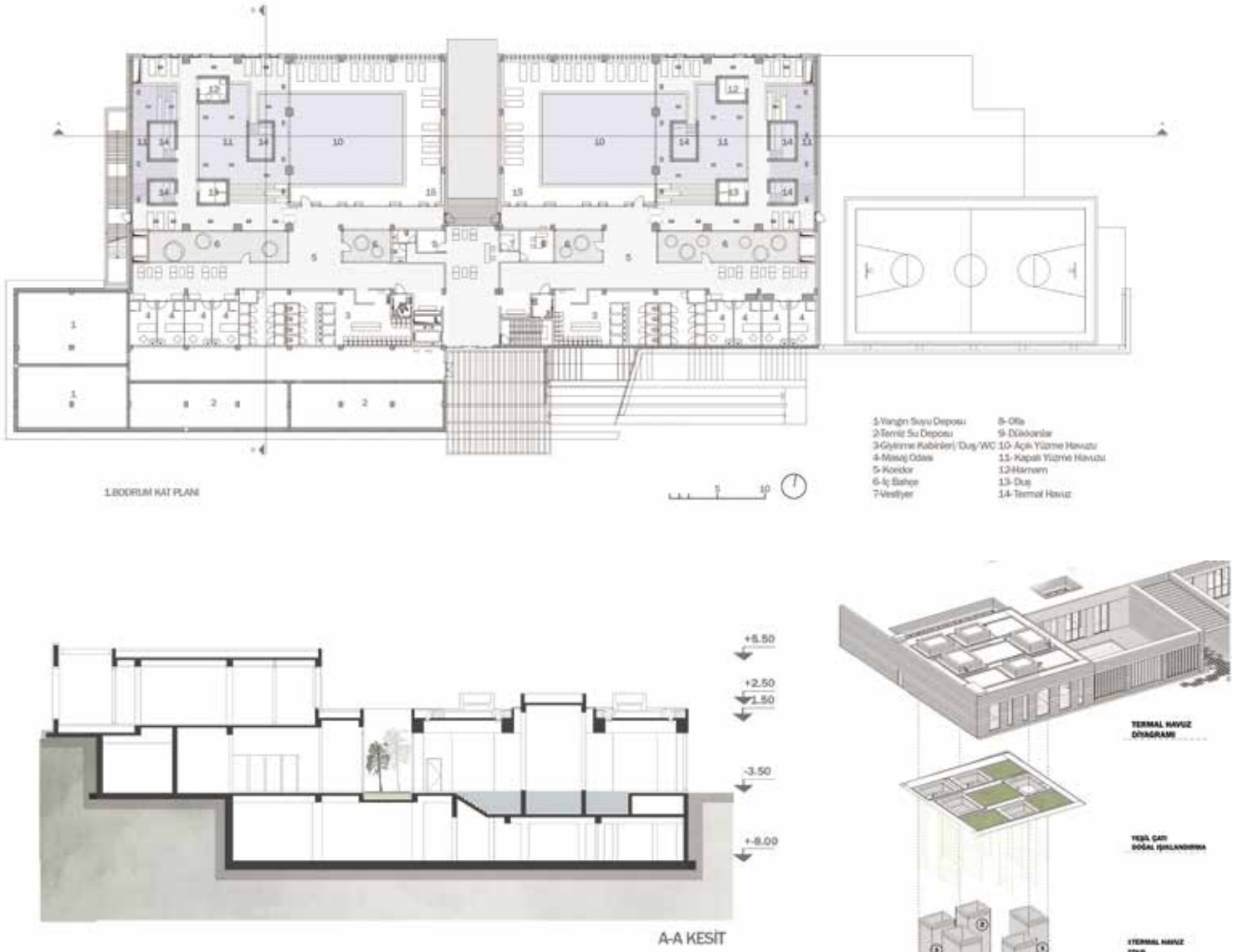
Fotoğraf: Emre Dörter.

veya olabilir” sorusunu dert edinen, bu soruya yeni cevaplar bulabilmek için mimarca kaygılardan oluşan ve belki de akıntıya karşı kulaç atmayı göze alan bir tavır dikkat çekiyor. Termal binasını neredeyse bir yeldegirmenine döndürmeye çalışan bu Cervantesvari duruş, yukarıda saydığım tüm mimari meseleleri birbiriyle olabildiğince tutarlı bir biçimde ele alma çabasını (ve temkinli duruşunu) da beraberinde getiriyor belli ki.

Bunca mesele içerisinde kuşkusuz ki aksayan noktalar bulunmakta: Örneğin, daha önce de değindiğim taşıyıcı sistemler meselesi ve konvansiyonel karkas ile bağımsız hücrelerin bu karkas içinde ayrı bir karkasla yer alması zorunluluğunun yarattığı ikilem veya çelişki, bu iki yapısal modülün çelişkisinin otoparkta ve havuzlardaki yansımaları gibi yan etkilerin temel çabayı gölgelemese de yapının görünür değerini, algılanır kalitesini düşürme ihtimalini barındırıyor. Bir diğer örnek de aslen oldukça net çözülen sirkülasyon akışında, insan ölçeğinde ortaya çıkan minör aksaklıklar. Mesela, içerideki sirkülasyonda, cinsiyet ayırımına dayalı “mahremiyet” sağlamak adına ortaya çıktığı gözlenen bazı sirkülasyon şaşırtmaları, yine benzer şekilde dışarıdan erişimde de özellikle arkad sonrası merdiven ve rampaya erişimde yaşanan doğrultu / yön değiştirme zorunlulukları, dolaşımı fiziken olmasa da algısal olarak biraz yorucu kılabilir.

Tekrar, bu “mimari yapının çağrıştırdığı örnek vaka ile karşılaştırılması” kolaycılığına kaçmak pahasına da olsa şunu belirtmek durumunda olduğumuzu düşünmeden edemiyorum: Therme Vals, kuzeyli, hatta dağlı, oldukça “robüst”, muammalı kişiliğini açıkça ve tavizsiz ortaya koyan bir yapı... Tipolojinin (ki Zumthor’un da binaya dair görüşlerinde açıkça belirttiği) zamansızlık ve drama muhteviyatına ve bu karakterin ifade araçlarından en önemlisi olan şiddetli ışık-gölge zıtlıklarının ve loş atmosferin belirleyiciliğine karşın, burada gözlenen ışık ve aydınlık miktarı, bu aydınlığın neredeyse tüm binada ve mekanlarda homojen dağılımı ve bunun malzeme ile etkileşimi sonucu ortaya (en azından inşa öncesi görsellere bakıldığında belli ki çok da istenmeden) çıkan fazlaca hijyenik karakter, yapının zihinsel olarak yarattığı beklentiye örseleyebiliyor. Yine, Therme Vals tipolojisinin yerel ve özgün malzeme (*kuvarsit*) muhteviyatına karşın, burada (her ne kadar özenle araştırılmış, farklı boyutlarda seçilmiş,

üretmiş ve uygulanmış da olsa) hemen her yerde (termal tesise özgü olmaksızın) görebileceğimiz seramik karoların oluşturduğu fazlaca steril karakter, yapının düşünsel olarak yarattığı beklentiyi zedeleyebiliyor. Tabii ki bu zihinsel ve belki de fazlaca entelektüel beklentinin, sadece “fenomenolojik mimarlık, Zumthor ve Therme Vals” bilgisine sahip küçük bir zümrenin kaygısı olabileceğini; bu termal tesisin, kullanıcısı olacak kitlelerin bu tür bir yapıdan doğal olarak bekleyecekleri hijyenik ve steril karakteri bu anlamda yerine hakkıyla getirdiğini de kesinlikle unutmamak gerekiyor.

Doğrusu, sadece bu yapıda değil, genel olarak da, bu steril malzeme dilini üreten, belirleyen (her ne kadar üst segment marka ve özel üretim de olsa) seramik karoların hakimiyeti, bu coğrafya ve kültür ikliminde amiyane tabirle “cebellleşen” mimarlığın, son kertede gündelik inşa ve taahhüt pratiklerine uyum sağlama kaygısının yanısıra,

sponsorluklarla varolabilen anaakım yayın mecralarında yer bulabilme kaygısının da bilinçaltı bir tezahürü gibidir. Yapının öykündüğü monolitik ve monokromatik dile ulaşabilmek için, münferit birimlerin bulunduğu alandaki yer ve duvar kaplamalarının aynı seramikten üretilmesine yönelik (esasen bu yapı ölçeğini aşan) yoğun Ar-Ge çalışması gibi özel çabalar dahi, yukarıda sayılan diğer unsurlarla beraber aynı perdeden bir ses tonu üretmediğinde, nihai etki farklı olabiliyor.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: Therme Vals emsalinden tamamen bağımsız olarak, sadece proje aşamasındaki görsellere dayanarak dahi, niyet edildiği açıklıkla hissedilen monoblok tektonik dil ile sonuç ürünün (asma tavanlı, seramik kaplamalı vs.) gündelik, sıradan inşa dili arasındaki uçurum, bu coğrafya ve kültürde gerçekleşen pek çok mimari çabanın hazin sonuna az veya çok benziyor. Bu gibi yoğun düşünsel emek harcadığı

çok aşık olan yapılar, özellikle de (*kimi zaman naiflik derecesinde*) idealist mimarlarınca, hedeflenen, niyet edilen, hayal edilen, özenilen, özgün tasarım dili ile gündelik inşa kültürü, işveren ve uygulayıcıların görgü düzeyi, maddi koşullar vs. arasındaki sancılı çelişkidenden oluşan kısır döngüyü aşmanın hala ne kadar zor olduğunu bize gösteriyor. Mimarları, ne kadar az taviz verdikleri ile kendilerini tanımlayıp, yapı ve emlak endüstrilerinin katı dinamiklerine boyun eğmeye iten bir “öğrenilmiş çaresizlik” ve aslen çok da meşru bahanelere sığınmış bir “mazeretli teslimiyet” durumu günümüzün mimarlık ortamının bir damarını özetlemeye yetiyor. Diğer damar ise malum; burada gösterilen insani çabaya, zanaatkar emeğe, düşünsel mücadeleye girmeden,

Fotoğraf: Emre Dörter.

Fotoğraf: Emre Dörter.

kendini hırpalamadan, hiçbir riske atmadan, hakim ekonomik sistemin, bina endüstrisinin mimarı da parlatabilecek taktiklerine ve aygıtlarına kucak açarak anaakım mimarlık ve emlak mecralarında yükselen yıldız olmak...

Son kertede, Yalova Termal Tesisi'nde sadece mimarlık ortamına hakim olan vasatlık, klişeler veya akrobasi

bataklığının çok uzağında, sakin, ölçülü bir bina ile değil; sözkonusu yozlaşmış koşullara rağmen insanca mekan üretimini dert edinen, emeği ve zanaatı odağına alan takdire layık bir mimari çaba ve özen ile de karşı karşıyayız. Başta da belirttiğim gibi, bu yapı için başından beri alınan mimari kararlar, bir yandan tüm bu eleştirilerle yüzleşilme tavrını, baş edebilme cesaretini ve

özgüvenini ortaya koyarken, diğer yandan da tipolojinin kaynağı ile yapılan karşılaştırmalarda "taviz" biçiminde gözlenen tüm o "kusurlar" (*glitches*), yani *adaptasyonlar / sapmalar / manevralar / kamuflajlar* ise, böylesi iddialı bir "tipolojik nakil" denemesindeki "temkinli taktikler" olarak yorumlanabilir.

■ Murat Çetin, Prof.Dr.

* Yalova Termal Tesisi, 2020. Mimarlar: PDG Mimarlar; İşveren: Emlak Planlama İnşaat Proje Yön. ve Tic. A.Ş.; Proje Ekibi: Murat Şahin, Cengiz Gültek, Ayhan Öçkaç, Ediz Akyalçın, Gülden Güleriyüzlü, Melis Duman, Nur Bilgin Işık, Selda Süzgün, Soner Bilgin, Tuğba Özaşır; Genel Yüklenici: Emay İnşaat Taahhüt San. Tic. A.Ş. (tasviye), Pekerler İnşaat Taahhüt San. Tic. A.Ş.; Proje İşbirliği: Haska Mühendislik (statik projesi), Mek Proje Mühendislik (mekanik projesi), Tepas Mühendislik (elektrik projesi), İmar Planlama (peyzaj projesi); ModelArt, Promak Tasarım (maket).

Kaynaklar:

Ertuğrul, A., "Hamam Yapıları ve Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, cilt 7, sayı 13, a. 241-266, 2009.
Kleiner, D.E.E., *Roman Architecture: A Visual Guide*, Yale University Press, 2014.
Önge, Y., "Eski Türk Hamamlarında Aydınlatma", *Vakıflar Dergisi*, XII, s. 121-136, 1978.
Önge, Y., *Anadolu'da XII-XIII. yüzyıl Türk Hamamları*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara, 1995.
Yegül, F., *Bathing in the Roman World*, Cambridge University Press, 2009.